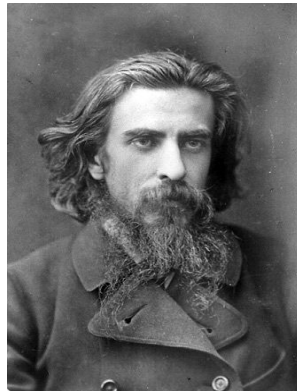

VLAGYIMIR SZERGEJEVICS SZOLOVJOV (1853–1900)

VLAGYIMIR SZOLOVJOV: AZ ANTIKRISZTUS TÖRTÉNETE^{1*}

*Pánmongolizmus! Zord e név, de
Örömet érzek hallatán,
Mintha a nagy Isteni Végzet
Próféciáját hallanám...*

ÚRHÖLGY Honnan van ez a mottó?

Z. ÚR Azt hiszem, maga a szerző költötte.

ÚRHÖLGY Olvassa, kérem!

Z. ÚR (*olvassa*) A Krisztus születése utáni XX. század az utolsó nagy háborúk, testvérharcok és fordulatok korszaka volt. A legnagyobb külháború oka egészen a *pánmongolizmusig*, a XIX. század végi, Japánban kialakult szellemi mozgalomig nyúlik vissza. Az utánzásra hajlamos japánok meglepő gyorsasággal és sikerrel vették át az európai kultúra tárgyi formáit, sőt elsajátítottak bizonyos, alacsonyrendű európai eszméket is. Miután újságokból és történelemkönyvekből értesültek arról, hogy Nyugaton létezik valamiféle pánhellenizmus, pángermanizmus, pánszlávizmus, pániszlámizmus, ők is meghirdették a pánmongolizmus fennkölt eszméjét, azaz az összes kelet-ázsiai nép – japán vezénylettel történő – egyesítését, hogy döntő ütközetet vívjanak az idegenek, azaz az európaiak ellen. Megragadva az alkalmat, hogy Európát a XX. század elején épp a *muzulmán* világgal vívott utolsó döntő ütközet foglalta le, hozzáláttak e nagyszabású terv megvalósításához. Először Koreát hódították meg, majd Pekinget, ahol a progresszív kínai párt segítségével megdöntötték a régi mandzsúriai dinasztiát, és a japán dinasztiát ültették a helyére. Ezzel hamar megbékéltek a kínai konzervatívok is. Belátták, hogy jobb, ha két rossz közül a

¹ In: Az orosz kultúra Nyugat és Kelet között, Szöveggyűjtemény, (szerk.: Szőke Katalin és Bagi Ibolya) Szeged, 2006.

* Jegyzetekkel ellátta Vincze Zsuzsanna.

kisebbség rosszat választják, s hogy a testvér így is, úgy is testvér marad. A régi Kína *állami* önállósága úgysem maradhatott fenn, mindenképpen be kellett hódolnia vagy az európaiaknak, vagy a japánoknak. Világos volt, hogy a nemzet életének belső alapelveit nem érintette a japán fennhatóság, csupán a kínai államiság egyébként is használhatatlan külső formáit rombolta le, míg a keresztény misszionáriusokat politikai okokból támogató európai hatalmak dominanciája Kína legmélyebb szellemi alapjait fenyegette. A kínaiak japánokkal szembeni, régebbi keletű nemzeti gyűlölködése akkoriban bontakozott ki, amikor még egyikük sem ismerte az európaiakat: az európaiak megjelenésével ugyanis e két rokon nemzet testvérháborúvá fajuló ellenségeskedése értelmét veszítette. Az európaiak *teljes egészében* idegenek voltak, *csak* ellenségek, fölényük sértette a kínaiak törzsi hiúságát, míg a japánok kezében ott láthatták a pánmongolizmus édes csalétkét, amely egyúttal igazolta szemükben a külső europaizálódás szomorú végétét. „Értsétek meg, makacs testvéreink – bizonygatták a japánok –, hogy a nyugati kutyáktól nem irántuk táplált szeretetből vesszük át a fegyvereket, hanem azért, hogy ugyanezekkel a fegyverekkel elpusztítsuk őket. Ha egyesültök velünk, és elfogadjátok gyakorlati irányításunkat, nem csupán tüstént kiűzzük a mi Ázsiánkból a fehér ördögöket, hanem meg is hódítjuk országaikat, és igazi, az egész világ felett uralkodó központi hatalmat hozunk létre. Megértjük nemzeti büszkeségeket és az európaiak iránti megvetéseket, de mit ér, ha ezeket az érzéseket csak álmodozással, nem pedig racionális tevékenységgel tápláljátok? A racionális cselekvés terén megelőztünk benneteket, s meg kell mutatnunk a közös hasznunkra való utat. Mert nézzétek csak meg, mi lett a vége annak a politikának, mely önhiúságotokból s – irántunk, természetes barátaitok és védelmezőitek iránt érzett – bizalmatlanságotokból fakadt: majdhogynem maradéktalanul felosztott benneteket egymás között Oroszország és Anglia, Németország és Franciaország, s oroszlánkörmeitek helyett csupán tehetetlen kígyófarkatok végét mutogathattátok.” A megfontolt kínaiak ezt meggyőzőnek találták, s a japán dinasztia szilárdan megvethette a lábát. Első dolga természetesen az volt, hogy hatalmas hadsereget és flottát hozzon létre. A japán haderő nagy részét átvezényelték Kínába, s ezzel megalapozták a hatalmas új hadsereg személyi állományát. A kínaiul beszélő japán tiszték jóval sikeresebben látták el instruktori feladataikat, mint az eltávolított európaiak, a megfelelő emberanyagot pedig bőséggel szolgáltatva mind Kína, mind Mandzsúria, Mongólia és Tibet temérdek lakója. Már az első, japán dinasztiból származó kínai császár sikerrel vethette be a megújult birodalom fegyvereit: kiverte a franciákat Tonkinból és Sziámból, az angolokat pedig Burmából, s ezzel az egész Indokínát a Középbirodalomhoz csatolta.

És ekkor jön az anyai ágon kínai származású utód, akiben a kínai ravaszság és rugalmasság japán energiával, mozgékonyssággal és vállalkozó szellemmel párosul, s négymillió fős hadsereget állít ki a kínai Turkesztánban, s miközben Cun-li-jamin bizalmasan közli az orosz követtel, hogy ennek a hadseregnek India meghódítása a feladata, a kínai császár betör a mi Közép-Ázsiánkba, s az egész lakosságot maga mellé állítva, pillanatok alatt átkel az Urálon. Seregeivel elárasztja az egész Kelet- és Közép-Oroszországot, miközben a nagy hirtelenjében mozgósított orosz csapatok egységenként sietnek oda Lengyelországból és Litvániából, Kijevből és Volinyból, Pétervárról és Finnországból. Haditerv hiányában azonban, a hatalmas ellenséges túlerővel szemben, katonai érényeikből csak arra futja, hogy becsülettel meghaljanak. A gyors támadás nem hagy időt az erők kellő összpontosítására, így a nekikeseredett

és reménytelen összecsapásokban egymás után pusztulnak el az orosz hadtestek. Persze a mongolok sem olcsón jutnak ehhez a győzelemhez. Ők azonban könnyedén pótolhatják veszteségeiket, hiszen kezükben az összes ázsiai vasútvonal, miközben a mandzsúriai határoknál már jó ideje összevont kétszáz ezres orosz hadsereg sikertelenül próbálkozik, hogy a jól védett Kínába betörjön. A kínai császár haderejének egy részét hátrahagyja Oroszországban, hogy így akadályozza az újabb egységek felállítását, s hogy állandóan sakkban tartsa az egyre sokasodó partizánalakulatokat, miközben ő maga három hadsereggel átlépi a német határt. Itt azonban már felkészülten várják, s a mongol hadsereget teljesen szétverik. Ez idő alatt Franciaországban a megkésett reváns pártja kerekedett felül, s a német hátszög hamarosan milliányi ellenséges szuronnyal találja szembe magát. A két tűz közé került német hadsereg kénytelen elfogadni a kínai császár által följánlott, méltányos fegyverletételi feltételeket. A franciák örömjongás közepette nyújtanak baráti jobbot a sárga bőrűeknek, s miközben szétszóródnak Németország egész területén, hamarosan írmagja sem marad köztük a katonai fegyelemnek. A kínai császár parancsot ad seregeinek, hogy irtsák ki az immár szükségtelessé vált szövetségeseiket, amit azok teljesítenek is, akkurátusan, kínai módra.

Párizsban – sans patrie² – munkásfelkelés robban ki, s a nyugati kultúra felleghára kész örömmel tárja ki kapuit a Kelet ura előtt. A kínai császár, miután kíváncsiságát csillapította, a tengerparti Boulogne városába indul, ahol a Csendes-óceánról átdobott flotta védelme alatt készítik fel az útra a nagy szállítóhajókat, hogy a seregeket átdobják Nagy-Britanniába. A szorult anyagi helyzetbe került kínai császárt az angolok egymilliárd fonttal lekenyerezik. Egy év múltán az összes európai állam elismeri vazallusi függését a kínai császártól, aki ezt követően kellő számú megszálló sereget hátrahagyva, visszatér Keletre, s megkezdí amerikai és ausztráliai tengeri hadjáratait. Az új mongol iga fél évszázadon át tart Európában. Belső szempontból ezt a kort az fémjelzi, hogy mindenütt összekeverednek és mélyen áthatják egymást a keleti és az európai eszmék, en grand megisméltódik az ókori alexandriai szinkretizmus; az élet gyakorlati területein pedig az alábbi három jelenség válik uralkodóvá: Európát japán és kínai munkások árasztják el, s ennek következtében rettentően kiéleztódik a szociális és gazdasági feszültség; az uralkodó osztályok további kísérleteket tesznek, hogy enyhítsék ezt a problémát; erősödik a titkos társaságok nemzetközi tevékenysége, melyek azzal a céllal jöttek létre, hogy széles körű, összeurópai összeesküvést szöjjenek a mongolok kiűzése és az európai függetlenség visszaszerzése érdekében. A kolosszális összeesküvést, melyben a helyi nemzeti kormányok is részt vesznek, amennyire ez lehetséges a kínai császár helytartóinak ellenőrzése mellett, mesterien előkészítik, és fényes sikert aratnak. A kitűzött időpontban megindul a hadművelet: lemészárolják a mongol katonákat, bántalmazzák és elűzik az ázsiai munkásokat. Mindenütt nyíltan megkezdik tevékenységüket a felállítandó csapattestek eddig titkos törzskeretei, s jó előre kidolgozott, részletes tervek szerint megkezdődik az általános mozgósítás. Az új kínai császár, a nagy hódító unokája, Kínából Oroszországba siet, itt azonban az összeurópai hadsereg tönkreveri számlálhatatlan hadait. Maradékai szétszóródnak, majd visszatérnek Ázsia belsejébe. Európa ismét szabad. Míg az ázsiai uralom alatti fél évszázados rabság annak következtében alakult ki, hogy a csak saját nemzeti érdekeikkel törődő államok nem alkottak egységet, addig a nagy és dicső felszabadulást éppenséggel az egész európai

² Itt – emgiránsok.

népesség egyesült erejével, közös, nemzetközi megszervezése révén érték el. E nyilvánvaló tény természetes következményeképp az egyes, elkülönült nemzetek régi, tradicionális rendje fokozatosan mindenütt elveszti jelentőségét, s csaknem mindenhol eltűnnek a régi, monarchikus intézmények utolsó nyomai is. Európa a XXI. században többé-kevésbé demokratikus európai államok szövetsége lesz: az Európai Egyesült Államok. A mongol támadás és a felszabadító harc következtében kissé lefékezett külső kultúra ismét fölfokozott ütemben onthatja sikereit. Ám eközben továbbra is megoldatlanok maradnak a belső tudat olyan kérdései – mint az élet és a halál, a világ és az emberiség sorsának végkimenetele –, melyeket a számtalan új fiziológiai és pszichológiai kutatás és felfedezés még jobban összekuszált s még bonyolultabbá tett. Csupán egyetlen fontos negatív eredmény jelenik meg világosan: határozottan visszaszorul a teoretikus materializmus. Többé egyetlen gondolkodó elmét sem elégít ki az az elképzelés, miszerint a világegyetem örökké mozgásban lévő atomok rendszere, az élet pedig apró anyagi változások mechanikus fölhalmozódásával jön létre. Az emberiség egyszer s mindenkorra kinőtte a filozófia e kisded korszakát. Másrésztől azonban az is világossá válik, hogy elveszítette a kisdedek együgyű és ösztönös hitre való képességét is. Már a kisiskolásoknak sem tanítanak olyan fogalmakat, mely szerint Isten az, aki a *semmiből teremtette* a világot. E fogalmak terén kialakul egy olyan általános gondolkodási minimum, amely alá semmiféle dogmatizmus nem mehet. S miközben a *gondolkodó* emberek nagy többsége hitetlenné lesz, a megmaradt csekély számú hívő egyúttal gondolkodó is lesz, híven teljesítve az apostoli előírást: szívetekkel, ne eszetekkel legyetek kisdedek.

Volt ez idő tájt a kevés hívő spiritualista között egy kiváló férfiú – sokan emberfeletti embernek nevezték –, aki sem szellemi, sem szívbeli tekintetben nem számított kisdednek. Még fiatal volt, ám zsenialitása következtében harminchárom éves korában kiemelkedő gondolkodó, író és közéleti személyiség hírében állott. Mint meggyőződéses spiritualista, tisztában volt szellemének hatalmas erejével, s tiszta elméje mindig pontos útmutatást adott számára afelől, amiben hinnie kell: ez pedig a jó, Isten, Messiás. Mindegyikben *hitt*, ám szeretni egyedül csak *magát* szerette. Hitt Istenben, de lelke mélyén akaratlanul és ösztönösen önmagát öföle helyezte. Hitt a jóban, ám az Örökkévaló mindenható tekintete láthatta, hogy ez az ember meg fog hajolni a gonosz hatalom előtt, mégpedig nem érzékeinek és alantas szenvedélyeinek megkísértésével, még csak nem is a hatalom magasrendű csáberejével, hanem egyedül csak mérhetetlen hiúsága révén fogja megszerezni őt. Ez a hiúság egyébként nem ellenőrzés nélküli ösztön, nem értelemtől független vonzalom volt nála. Kivételes zsenialitása, szépsége és nemes-lelkűsége mellett az önmegtartóztatás, önzetlenség és tevékeny jótékonyosság is magasrendű módon nyilvánult meg benne, ami, minden jel szerint, kellőképp igazolta a nagy spiritualista, aszkéta és filantróp végtelen hiúságát. És vádolhatjuk-e őt azért, hogy Isteni adományokkal oly bőségesen megáldva, a kivételes felsőbb kegy jelét látta mindezekben, ezért magát Isten után a másodíknak, ekként pedig Isten egyedüli fiának tartotta. Egyszóval, annak, aki valójában Krisztus volt. Ám az, hogy önmagát a legmagasabb méltóság birtokosának tudta, nem mint Isten és a világ iránti erkölcsi kötelesség jelent meg benne, hanem mint másokkal s főként mint Krisztussal szembeni jog és privilégium. Eredetileg nem volt ellenséges Jézussal szemben sem. Elismerte messiási szerepét és méltóságát, de őszintén csupán önnön nagy elődjét látta benne: Krisztus nagy erkölcsi tette és feltétlen egyedisége

felfoghatatlan volt e hiúságtól elhomályosult elme számára. Így elmélkedett: „Krisztus hamarabb jött, mint én: én a második vagyok, de az, ami időrendben később következett be, lényegét tekintve elsődlegesebb. Én épp azért érkezem utolsónak, a történelem végén, mert én vagyok a tökéletes, a végleges Megváltó. Az a Krisztus az én előhírnököm volt. Hivatása az volt, hogy az én eljövetelemet megelőlegezze.” És ebben az értelemben a XXI. század nagy embere mindazt magára vonatkoztatja, amit az evangélium a második eljöveteletről mond, de ezt nem ugyanannak a Krisztusnak a visszatéréseként értelmezi, hanem oly módon, hogy az előhírnök-Krisztust föl váltja a végleges Krisztus, a Megváltó, azaz ő maga.

Az eljövendő embert e stádiumban még nem sok sajátos és eredeti vonás jellemzi, hisz hasonló módon fogta fel Krisztushoz való viszonyát például Mohamed, az igaz ember is, aki semmiféle gonosz szándékkal nem vádolható.

Krisztussal szembeni fölényét később az alábbi önhitt érveléssel is bizonygatta: „Krisztus, aki hirdette és életében valóra váltotta az erkölcsi jót, az emberiség *megjavítására* törekedett, én viszont e részint már megjavított, részint javíthatatlan emberiségnek a *jótevője* akarok lenni. Minden embernek megadom azt, amire szüksége van. Krisztus mint moralista a jóval és rosszal megosztotta az embereket. Én viszont újra egyesítem őket, mégpedig azon javak által, amelyekre mindannyiuknak, jóknak és gonoszoknak egyaránt szükségük van. Én igazi képviselője leszek annak az Istennek, aki napjával jókra és gonoszakra egyaránt világít, aki esőjével az igazakat és igaztalanokat egyaránt öntözi. Krisztus kardot hozott, én békét, ő az utolsó ítélet rettenetével fenyegette a földet, holott az utolsó bíró én leszek, s az én ítéletem nemcsak az igazság szava lesz, hanem a könyörületé is. Az igazság is benne lesz az ítéletemben, de nemcsak a jutalmazó és büntető, hanem az osztó igazság is. Különbséget fogok tenni az emberek között, s mindenkinek azt adom, amire szüksége van.”

Ily nagyszerű hangulatban várja tehát az eljövendő ember Isten egyértelmű elhívását az emberiség újbóli megváltására. Valami nyilvánvaló és átható bizonyosságot vár arról, hogy ő Isten legidősebb fia, Isten szeretett elsőszülöttje. Egyre csak vár, miközben emberfeletti erényeinek és adományainak tudatával táplálja önnön kivételességét: hiszen, mint tudjuk – ő makulátlanul erkölcsös és kivételesen zseniális ember.

A gögös, büszke szent életű férfiú egyre csak várja a fensőbb jóváhagyást, hogy megkezdje az emberiség megváltását, de már nem győzi türelemmel. Elmúlt harmincéves, mindjárt eltelik az a három év is. És akkor hirtelen felvillan benne s forró lüktetéssel agyvelejéig hatol a gondolat: „És mi van, ha véletlenül mégsem én... hanem az a galileai... Ha ő véletlenül mégsem csupán az én előhírnököm, hanem az egyetlen igazi, az első és egyben az utolsó? De hisz akkor biztos, hogy *él*... De hol? Mi lesz, ha egyszer csak idejön hozzám, most, mindjárt... Mit mondok neki? Hiszen meg kell hajolnom Előtte, akár egy jöttment utolsó, ostoba kereszténynek, s mint valami orosz muzsik, mormolnom kell: »Uram, Jézus Krisztus, bocsáss meg nekem, bűnösnek...« Vagy boruljak le Előtte, akár valami lengyel öregasszony? De hát ezt nem akarom! Én zseni vagyok, emberfeletti ember vagyok! Nem, én ezt sohasem teszem meg!”

És ekkor szívében – Isten és Krisztus eddigi hideg, racionális tisztelete helyett – rettenet fogan, majd égető s egész lényét összepréselő-összeszorító *irigység* és dühödt, egész lelkét elragadó gyűlölet váltja fel. „Én, én, én vagyok az igazi, nem ő! Nem él,

és nem is fog élni! Nem támadt fel, nem támadt fel, nem támadt fel! Elrothadt ott lenn, a koporsóban, elrothadt, mint egy utolsó féreg!...”

És habzó szájjal, idegesen rángatózva ront ki a házból, a kertből – s már rohan is a sötét, süket éjszakában, a sziklás ösvényen... Aztán egyszer csak dühe elcsendesedik, kétségbeesés telepszik helyére, mely rideg és nyomasztó, akár körben a sziklák, és komor, akár a fekete éj. A férfi egy meredek szakadék mellett áll meg, s a lenti köveken futó vízfolyás távoli, zavaros moraját hallgatja. Szívét elviselhetetlen fájdalom emészti. De hirtelen valami megmozdul benne, „őhozzá kellene fordulni! Megkérdezni, hogy most mit tegyek!” És a sötétségen át mintha az ő szomorú, szelíd arcát pillantaná meg... „Szánalmasnak talál... Nem, soha! Nem támadt fel, nem támadt fel!” És a szakadék széléről a mélybe veti magát. Ám ekkor a levegőben valami rugalmas, vízoszlophoz hasonló tárgyba ütközik, s nem zuhan tovább. Olyasmit érez, mintha áramütés érte volna, s valami ismeretlen erő hátrataszítja. Egy pillanatra elveszti eszméletét, s amikor magához tér, már ott térdel néhány lépésnyire a szakadék szélétől. Fénylő, foszforeszkáló ködlepelbe burkolózó alak jelenik meg előtte: két szemének elviselhetetlen ragyogása lelke mélyéig hatol...

Látja a férfi ezt az átható tekintetet, s hallja a különös, tompa, visszafojtott, de nagyon is jól érzékelhető, fémes, lélektelen géphangot, de nem tudja: belülről-e vagy valahonnan kintről érkezik. „Szeretett fiam – szólal meg a hang –, kedvem telik benned. Miért nem hívtál engem? Miért amannak, a hamisnak, az ő atyjának nyújtottad át hódolatod? Isten én vagyok, s én vagyok az atyád. Az a koldus, akit keresztre feszítettek – idegen számomra is, a te számodra is. Rajtad kívül nincs másik fiam. Te vagy az egyetlen, véremből való, velem egyenlő. Szeretlek téged, és semmit sem követelek tőled. Így is fenséges vagy, hatalmas, erős. Tedd a *dolgod* a saját nevedben, ne az én nevedben. Nincs bennem szemernyi irigység sem. Szeretlek. Nem várok tőled semmit. Akit te tartottál Istenednek, engedelmisséget követelt a fiától: határtalan, a keresztthalálig terjedő engedelmisséget, s még a keresztben sem tudott segíteni rajta. Én semmit nem követelek tőled, és segítek neked. Csak a te kedvedért, a te tulajdon érdemedért és kiválóságodért, az irántad való tiszta, önzetlen szeretet nevében segítek neked. Fogadd lelkemet! Ahogy hajdanán lelkem a szépségben szült téged, most az *erőben* teremtem újra.” És az emberfölötti ember titokzatos ajka ezekre a szavakra akaratlanul fölnyílt, egészen közel érezte magához a két lángoló szemet, majd metsző, jeges áramlat hatolt belé, s egész lényét betöltötte. De úgy érezte, ezzel együtt hihetetlen erő, frissesség, könnyedség és színtiszta öröm is költözött belé. Ugyanebben a pillanatban a fénylő arc és a két szem hirtelen eltűnt, az emberfölötti embert valami a föld fölé emelte, s máris ott találta magát a kertjében, a háza ajtajánál.

Másnap nem csupán látogatói, de még tulajdon szolgálói is meg voltak döbbenve különös, sugallattól áthatott tekintete láttán. De még inkább meglepődtek volna, ha látják, micsoda természetfeletti gyorsasággal és könnyedséggel írta szobájába zárkózva híres-nevezetes művét, melynek címe: *Egyenes út az egyetemes békéhez és jóléthez*.

Az emberfeletti ember korábbi könyveit és közcélú cselekedeteit szigorú kritikával fogadták, bár kritikusai főként különösen vallásos, ezért mindent tekintélyt nélkülöző emberek voltak – ne feledjük, ez már az Antikrisztus eljövételének kora –, így aztán többnyire fűtyültek rájuk, amikor „az eljövendő ember” minden szavában csak az

egészen kivételes, magasfokú hiúság és önhittség jelét mutatták föl, s azt bizonygatták, hiányzik belőlük a valódi egyszerűség, közvetlenség és őszinteség.

Új művével azonban még korábbi bírálói és ellenfelei némelyikét is meg fogja nyerni. A könyv ugyanis, melyet a szakadék szélén átélt élmény után írt, eladdig példátlan erejű zsenialitásról árulkodik: mindent átfogó, az összes létező ellentmondást kibékítő munkának ígérkezik. Az ősi tradíciók és hitvallások iránti nemes szándékú tisztelet itt társadalmi-politikai követelések és útmutatások nagy ívű, bátor radikalizmusával fog párosulni, a gondolkodás korlátlan szabadsága a misztikum mély belátásával, a feltétlen individualizmus a közjó iránti heves odaadással, a vezérlő princípiumokban rejlő magasrendű idealizmus pedig a gyakorlati döntések életszerűségével és konkrétságával. És mindezt olyan zseniális művészi látásmód fogja egyébe ötvözni, hogy bármelyik, csupán egyetlen megközelítést alkalmazó gondolkodó vagy politikai személyiség egykönnyen módot találhat arra, hogy saját, egyéni szemszögéből értelmezze s vegye szemügyre az egészet, miközben az *igazság érdekében* semmit sem kell föláldoznia, nem kell miatta saját énjé fölé emelkednie, *ténylegesen* szikrányit sem kell saját egyoldalúságából engednie, nézetei, törekvései hibás mozzanatait semmiben sem kell korrigálnia, hiányosságait nem kell pótolnia. Ezt a bámulatot most az összes civilizált és számos civilizálatlan nemzet nyelvére lefordítják, ezernyi újságot tölt majd meg a világ minden táján egy éven át a kiadói reklám és a lelkesült kritika. Többmillió példányszámban fognak terjedni az olcsó kiadások a szerző arcképével, miközben az egész művelt világ - ami az idő tájt már majdnem az egész földgolyót fogja jelenteni - ezen utánozhatatlan, hatalmas, kivételes ember dicsőségétől visszhangzik. A könyvvel szemben senkinek nem lesz ellenvetése, mindenki az egyetemes igazság megnyilatkozását fogja látni benne. Az egész múltnak oly mértékben teljes igazságot fog szolgáltatni, az egész jelent oly elfogulatlanul és sokoldalúan fogja értékelni, a jobb jövőt pedig oly szemléletesen és érzékletesen fogja a jelenhez illeszteni, hogy mindenki így kiált fel: „Ez az! Ez az, amire szükségünk van. Ez az az eszmény, ami nem utópia, ez az a gondolat, ami nem lázálom csupán.” És e kiváló író nem csupán rabul ejt mindenkit, személye nem csupán *kell* mindenkinek, hanem egyúttal *kellemes* is lesz, úgyhogy beteljesedik a Krisztusi ige: „Én az Atyám nevében jöttem, mégsem fogadtatok be; ha *más a maga* nevében jön, azt *befogadjátok*.” Hisz ahhoz, hogy valakit befogadjanak: hogy valaki *kelljen*, ahhoz *kellem* is szükségeltetik.

Igaz, néhány istenfélő ember, aki ugyan hevesen magasztalja a könyvet, fölteszi a kérdést, hogy miért is nem említi egyetlen egyszer sem Krisztust, ám a többi keresztény rögtön lehurrogja őket: „Hála Istennek, hogy nem említi, épp eleget koptatták szent nevét érdemtelen hívei az elmúlt századokban, most egy mélyen vallásos író nagyon is óvatos kell legyen. És ha egyszer a könyv tartalmát a cselekvő szeretet és a mindent átfogó jóakarát igaz keresztény szelleme hatja át, akkor mi kell még önöknek ezen kívül?” Ezzel pedig mindenki egyetért.

Az *Egyenes út...* tehát a világtörténelem legnépszerűbb emberévé teszi szerzőjét, s röviddel megjelenése után Berlinben nemzetközi értekezletet hívnak össze, hogy létrehozzák az európai államszövetséget. A szövetség ugyanis, melyet a mongol elnyomás elleni, Európa térképét alaposan átszabdáló külső és belső szabadságharcok után kötöttek, komoly veszélyben forgott ama összeütközések következtében, melyek immár nem egyes nemzetek, hanem egyes politikai és társadalmi pártok között robbantak ki. Az összeurópai politika szabadkőműves hangadói elégtelennek érezték a

közös végrehajtó hatalmat. A nagy nehézségek árán létrehozott európai egység ismét bármelyik pillanatban széjjelhullhatott. A szövetségi tanácsban, illetve a világkormányban (Comité permanent universel) egyáltalán nem volt egység, minthogy nem minden helyet sikerült valódi, ügybuzgó, „felszentelt” szabad kőművesekkel feltölteni. A kormányzat független tagjai szeparatista egyezményeket kötöttek egymás között, s már-már újabb háború fenyegetett. Akkor a „felszenteltek” elhatározták, hogy elegendő jogkörrel rendelkező, monolit végrehajtó hatalmat létesítenek. Az első számú jelöltjük a páholy titkos tagja, „az eljövendő ember” volt. Ő volt az egyetlen világszerte ismert nagyság. Mind pénzügyi, mind katonai körökben kiterjedt baráti kapcsolatokkal rendelkezett, mivel eredeti foglalkozását tekintve hadtudós, tüzérségi szakértő volt, vagyoni helyzetét tekintve pedig nagytőkés. Más, kevésbé felvilágosult korszakokban ellene szólt volna az a körülmény, hogy származását sötét homály borította. Anyja, a megbocsátható foglalkozást űző hölgyemény, igen nagy hírnévnek örvendett mindkét féltekén, minek következtében túlságosan is sokan tekinthették volna teljes joggal magukat „az eljövendő ember” atyjának. Ezek a körülmények azonban természetesen semmiféle jelentőséggel nem bírhattak egy oly progresszív században, mely ráadásul egyben az utolsó is kellett legyen. Az *eljövendő embert* szinte teljesen egyhangúlag választották meg az Európai Egyesült Államok örökös elnökének; amikor megjelent az emelvényen emberfölötti s ifjú szépségének s erejének teljes pompájában, majd ihletett ékesszólással előadta egyetemes programját, az elragadtatott és elbűvölt egybegyűltek lelkesült hangulatuktól indítva, szavazás nélkül határozatot hoztak arról, hogy a legmagasabb méltóságot adományozzák neki: római császárrá választják. A kongresszus általános örömmujjongás közepette fejeződött be, s a nagy kiválasztott közzétette kiáltványát, mely az alábbi szavakkal kezdődött: „Föld népei! Békémet hoztam el nektek!”, s az alábbi szavakkal zárult: „Föld népei! Beteljesült az ígélet! Elérkezett az egyetemes örök béke kora! Legyőzhetetlen ellenállásba fog ütközni az, aki ezentúl e béke megsértésére tör. Mert a földön immár mindössze egyetlen központi hatalom van, mely erősebb minden más hatalomnál, legyen az akár különálló, akár egyesített. És ez a legyőzhetetlen, minden más fölülmúló hatalom az enyém, Európa teljes jogú kiválasztottjává, az összes európai hatalom imperátorává. Végezetül: a nemzetközi jog az eddig hiányzó szankció birtokába jut. Ezentúl egyetlen hatalom sem merészelheti azt mondani, hogy: »háború«, amikor én azt mondom: »béke«. Föld népei – béke veletek!”

És a kiáltvány elérte a kívánt hatást. Európán kívül mindenfelé, főként Amerikában erős imperialista pártok alakultak, melyek arra kényszerítették államaikat, hogy egyenlő feltételek mellett csatlakozzanak a római császár főhatalma alatt álló Európai Egyesült Államokhoz. Már csak néhány független törzs és törpeállam maradt valahol Ázsiában és Afrikában. Az imperátor csekély számú, ám a legkiválóbb orosz, német, lengyel, magyar és török seregekből válogatott katonaságával portyákat indít Kelet-Ázsiától Marokkóig, s nagyobb vérontás nélkül leigazza az engedetleneket. A két világrész minden országában helytartókat állít, akiket európai műveltséggel rendelkező és hozzá lojális bennszülött főrendekből válogat össze. A legyőzött és elbűvölt öslakosság az összes pogány országban őt teszi meg főistenévé.

A világmonarchia a szó szoros értelmében egyetlenegy év alatt kialakul. A háborúkat csírájában elfojtják. Az egyetemes békeliga még utoljára összegyűlt, hogy lelkesült himnuszban dicsőítse a nagy béketeremtőt, majd önnön tevékenységét immár szükségtelennek ítélve, föloszlatta magát.

Róma s a világ császára uralkodásának új évében újabb kiáltványt ad ki: „Föld népei! Békét ígértem nektek, s el is hoztam a békét. De a békét csak a jó cselekedet ékesítheti fel. Akit béke ellenére szegénység fenyeget, annak a béke sem jelent örömet. Jöjjön most hozzám mindenki, aki fázik, s mindenki, aki ételre vágyik.” És ezzel meghirdeti egyszerű és átfogó szociális reformját, melyet már írásaiban is fölvezetett, elbűvölve minden nemes szándékú és józan elmét. Most, hogy kezében van a világ össze pénzügyi eszköze s a kolosszális mennyiségű földbirtok, meg is valósíthatja ezt a reformot a szegények kívánsága szerint anélkül, hogy a gazdagoknak érzékeny veszteségeket okozna. Mindenkinek képességei szerint juttatott, s minden képességet munkája és érdemei szerint jutalmazott.

A föld új uralkodója mindenekelőtt könyörületes filantróp volt, sőt nem is csupán filantróp, hanem az állatvédelemnek is bajnoka. Ő maga vegetáriánus volt, megtiltotta a viviszekciót, szigorú felügyelet alá helyezte a vágóhidakat; minden lehető módon támogatta az állatvédő társaságokat. De még e részletintézkedéseknél is fontosabb volt az, hogy megteremtette az egész emberiség legalapvetőbb egyenlőségét, nevezetesen az *általános jóllakottság egyenlőségét*. Ez uralkodásának második évében történt. A szociális és gazdasági kérdés tehát végleg megoldódott. Ám a jóllakottság csak az éhezőknek elsődrendű érdeke, a jóllakottak már valami mást akarnak.

Még a jóllakott állat sem csupán aludni akar, hanem szeretne játszani is. Annál inkább az ember, aki post panem mindig is cirkuszt követelt.

Az emberfölötti ember-imperátor meg fogja érteni, mi kell a tömegeknek. Ez idő tájt érkezik hozzá Rómába Távol-Keletről egy nagy varázsló, különös legendák, barbár történetek sűrű leplebe burkolódzva. Neobuddhisták körében terjedő híresztelések szerint isteni származású: Szúrja napisten és egy forrásban lakó nimfa édes gyermeke.

A varázsló, akit Apolloniusnak hívtak, kétségkívül zseniális ember, félig ázsiai, félig európai, katolikus püspök in partibus infidelium³. A nyugati tudomány legfrissebb következtetéseit és technikai apparátusát éppoly rendkívüli módon ismeri, mint amilyen remekül ismeri s tudja alkalmazni mindazt a valóban komoly és jelentékeny értéket, ami a keleti tradicionális misztikában van. E kétféle ismeret összekapcsolása megdöbbentő eredményekre vezet. Apollonius egyebek között képes arra, hogy félig tudományos, félig mágikus művészete révén saját akarata szerint magához vonzza és irányítsa a légköri elektromosságot, amire a köznép majd azt fogja mondani, hogy *ő parancsolja le a tüzet az égről*. Egyébként a tömegek képzeletét ugyan valóban magukkal ragadják ezek a példátlanul különös történetek, Apollonius azonban nem fog idő előtt visszaélni hatalmával különös célok érdekében.

Nos, tehát ez az ember érkezik a nagy császárhoz, hogy hódolatát átnyújtsa neki mint Isten igaz fiának, s tudtára adja, hogy misztikus keleti könyvekben közvetlen jövendöléseket talált róla, a császárról mint a világegyetem utolsó megváltójáról és bírójáról, s egyúttal az imperátor szolgálatába ajánlja önmagát és tudományát. Az imperátort olyannyira megbabonázza, hogy az mennyei ajándékként fogadja őt, mindenféle rangokkal, címekkel ékesíti, s többé már nem is fog elválni tőle soha. Így kapnak az uralkodó jótéteményeivel elhalmozott népek a világbéke és az egyetemes jóllakottság után lehetőséget arra is, hogy a legkülönbözőbb és legváratlanabb csodákkal és jelenésekkel szórakozhassanak. Ezzel befejeződött az emberfeletti ember uralkodásának harmadik éve.

³ Részben hívő.

A politikai és a szociális probléma sikeres megoldása után a vallás kérdése következett. Fölvetését, s mindenekelőtt a kereszténységhez való viszony tisztázását maga a császár indítványozta. A kereszténység helyzete ez idő tájt az alábbi módon alakult. Létszáma nagyon erősen megcsappant – az egész földgolyón alig negyvenöt milliónyi keresztény maradt –, erkölcsi értelemben azonban jóval nagyobb rendet és szigort érvényesített, s minőségben megnyerte azt, amit mennyiségben elveszített. Már nem számítottak kereszténynek azok, akiket semmiféle belső lelki érdek nem fűzött a kereszténységhez. A különböző felekezetek létszáma eléggé egyenletesen csökkent, úgyhogy korábbi, egymáshoz viszonyított számarányuk nagyjából változatlan maradt; ami pedig egymás iránti érzelmeiket illeti, a gyűlölködést ugyan nem váltotta fel teljes megbékélés, de lényegesen enyhült, s az ellentétek sem voltak már olyan élesek. A pápát és kíséretét már rég kiűzték Rómából. Hosszas bolyongás után Pétervárott kapott menedéket – egy feltétellel: tartózkodik attól, hogy itt és az országon belül hirdesse tanait. A pápaság intézménye Oroszországban jelentős mértékben leegyszerűsödött. Kollégiumainak és officiumainak nélkülözhetetlen állományát lényegében nem kellett megváltoztatni, de tevékenységüket belső szellemi tartalommal kellett föltölteni, és a minimálisra kellett csökkenteni fényűző rituáléját és szertartásrendjét. Sok különös és kísértésbe vivő szokás – jöllehet formálisan nem törölték el – magától kopott ki a használatból. A katolikus hierarchia a többi országban, különösen Észak-Amerikában még sok olyan képviselőjét megtartotta, akik eltökélten, lankadatlanul és független helyzetükkel élve még a korábbinál is szorosabbra vonták a katolikus egyház egységét és megőrizték nemzetközi, kozmopolita jelentőségét. A protestantizmus – melynek élén továbbra is Németország állt, különösen azután, hogy az anglikán egyház jó része újra egyesült a katolikus egyházzal - megtisztult azoktól a szélsőséges, negatív tendenciáktól, amelyek követői nyíltan áttértek a vallási közömbösség és hitetlenség hirdetésére. Az evangélikus egyházban csak az őszinte hívők maradtak meg; s élükön olyan emberek álltak, akiknél a széles körű tudományosság mély vallásossággal párosult, s akik egyre inkább azon buzgólkodtak, hogy újjáteremtsék önmagukban az eredeti ókereszténység eleven képét. Miután az egyház hivatalos helyzete a politikai események következtében Oroszországban is megváltozott, az orosz pravoszlávia több millió látszólagos, névleges tagot veszített, emiatt azonban bőségesen kárpótolta az a tény, hogy egyesült az óhitűek, sőt bizonyos, pozitív vallási irányt képviselő szekták legjavával. E megújult egyház tehát nem létszámában, hanem belső szellemi erejében indult növekedésnek; s ez az erő különösképp abban belső harcban nyilvánult meg, melyet az egyház a nép és a társadalom körében elszaporodott, szélsőséges, démoni és sátáni elemtől sem mentes szekták ellen vívott.

Az új uralom első két évében a forradalmak és háborúk sorozatától halálra rémült és kimerült keresztények részben jóindulatú várakozással, részben határozott rokonszenvvel, sőt forró lelkesedéssel viseltettek az új uralkodó és békés reformjai iránt. A harmadik évben azonban, amikor megjelent a nagy mágus, komoly aggodalom és ellenszenv ébredt sok pravoszláv, katolikus és evangélikus szívében. Egyre figyelmesebben olvasták és egyre buzgóbban kommentálták az evilági fejedelemtől és az Antikrisztusról szóló evangéliumi és apostoli szövegeket. Az imperátor bizonyos jelekből arra következtetett, hogy viharfelhők gyülekeznek, s elhatározta, hogy minél előbb tisztázza az ügyet. Uralkodása negyedik évének kezdetén kiáltványban fordult az összes hívő keresztényhez anélkül, hogy a felekezetek közt különbséget tett volna, s

arra szólította fel őket, hogy válasszák meg vagy nevezzék ki teljes jogú képviselőiket az ő elnökletével tartandó egyetemes zsinatra. Rezidenciáját ekkorra már Rómából Jeruzsálembe helyezte át, s a szabad Jeruzsálemből így egy pillanat alatt császárváros lett. Palesztina ez idő tájt főként zsidók által lakott és kormányzott autonóm terület volt. A keresztény szent helyek sértetlenek maradtak, de a Haram-es-Serif tágas térségét végig beépítették: egyik oldalon a Birket-Iszraintól és a mostani laktanyától kezdve, másik oldalon egészen az El-Aksza mecsetig és „a salamoni istállóig”. Az itt emelt hatalmas épület félig templom volt, félig palota: a két kis öreg mecseten kívül itt kapott helyet a tágas, az összes kultusz egyesítésére szolgáló „császári” székesegyház, valamint két pompás császári palota könyvtárakkal, múzeumokkal és mágikus kísérletek végzésére alkalmas helyiségekkel. Itt kellett megnyílnia szeptember tizennegyedikén⁴ az egyetemes zsinatnak. A császár kívánsága az volt, hogy a zsinat résztvevői arányosan képviseljék a kereszténység minden részét, ám mivel az evangélikus egyháznak a szó szoros értelmében vett hierarchiája nincs, a katolikus és pravoszláv főpapok úgy döntöttek, hogy bizonyos számú, kiváltképp istenfélő és az egyházi érdekek iránt elkötelezett világi hívőt is meghívnak; de ha már a világiakat odaengedték, nem lehetett kizárni az alsópapságot sem, legyen az akár szerzetes, akár világi pap, így aztán a zsinatra több mint háromezer hívő és pap sereglett össze, és csaknem félmillió keresztény zarándok árasztotta el Jeruzsálemet és egész Palesztinát. A zsinat résztvevői közül különösen hárman tűntek ki. Az egyik II. Péter pápa volt, aki joggal vezette a zsinat katolikus részét. Elődje épp a zsinatra való utaztában hunyt el: ezért Damaszkuszban összeült a konklávé, s egyhangúlag Simoné Barionini bíborost választotta meg pápának, aki a Péter nevet vette fel. Paraszti ivadék volt, Nápoly környékéről származott, s karmelita rendi hitszónokként vált híressé. Múlhatatlan érdemeket szerzett egy Pétervárott és környékén terjedő sátánszekttával folytatott harcban, mely szekta nemcsak pravoszlávokat tévesztett meg, hanem katolikusokat is. Barionini először mogilevi érsek lett, majd bíboros, sőt már jelöltje volt a tiarának is. Az ötvenéves, közepes termetű, köpcös férfiú arca vörös volt, orra görbe, szemöldöke sűrű. Szenvedélyes és lobbanékony természete lévén, folyton nagy hévvel beszélt, s közben széles mozdulatokkal gesztikulált, s inkább magával ragadta, semmint meggyőzte hallgatóit. Az új pápa bizalmatlan volt a világ ura iránt, s különösen azután adott hangot nemtetszésének, miután elhunyt elődje, engedve a császár sürgetésének, még a zsinatra indultában bíborossá nevezte ki a császári kancellárt és nagy világmágust: az egzotikus Apollonius püspököt, aki Péter szerint katolikusnak ugyan igen gyanús hírvű volt, mint csaló viszont minden gyanú felett állt. A pravoszlávok valódi, ámbar nem hivatalos vezére János sztarec volt, akit jól ismertek az orosz nép körében. Jóllehet hivatalosan „nyugállományú” püspöknek számított, mégsem lakott kolostorban, hanem állandóan úton volt. Különféle legendák keringtek róla. Egyesek azt bizonygatták, hogy ő a feltámadt Fjodor Kuzmics, vagyis a jó három évszázaddal azelőtt született I. Sándor cár. Mások még tovább merészkedtek, s azt állították, hogy ő az igazi János sztarec, vagyis Teológus Szent János apostol, aki sohasem halt meg, s nemrég megjelent a nyilvánosság előtt. Ő maga semmit sem mondott sem származásáról, sem ifjúságáról. Most már agg, de szellemileg friss öregember volt, fehér hajfürtjei és szakállja sárgás, sőt zöldes színben játszott, termete magas és szikár volt, arca azonban telt és enyhén pirosposzsgás. Szeme élénken csillogott,

⁴ 1052-ben ezen a napon szentelték fel a Novgorodi Szent Szófia Székesegyházat. Szeptember 14-e a Szent Kereszt Felmagasztalásának ünnepnapja.

arckifejezéséből és beszédéből pedig megható jóság áradt; mindig fehér reverendát és köpenyt viselt. A zsinat evangélikus tagjainak élén a rendkívül művelt német teológus, Ernst Pauli professzor állt. Alacsony termetű, szikár kis öregember volt, magas homlokú, hegyes orrú, állat simára borotvált. Tekintetében hol düh, hol szelíd jóindulat parázslott. Folyton a kezét dörzsölte, fejét csóválta, fenyegetően összevonta a szemöldökét és csücsörítette a száját, közben szikrázott a szeme, s összefüggéstelen hangfoszlányokat hallatott mogorván: so! nun! ja! so also! Ünnepelesen öltözött, fehér nyakkendőt és kétsoros, hosszú lelkészi kabátot viselt, melyet rendjelek díszítettek.

A zsinat megnyitója lenyűgöző volt. Az „összes kultusz egységének” szentelt hatalmas templom kétharmadát a zsinat tagjai számára fönntartott padok és egyéb ülőalkalmatosságok foglalták el, egyharmadát pedig egy magas emelvény, amelyen két trónus állt: az egyik a császáré, a másik pedig, kissé alacsonyabban, a nagy mágusé, aki immár bíboros, császári kancellár volt. Hátul sorakoztak a miniszterek, udvari emberek és államtitkárok részére készített karosszékek, oldalt pedig ismeretlen rendeltetésű, hosszabb széksorok. A kórusokon zenekarok kaptak helyet, a szomszédos téren pedig két testőrezred és egy üteg állt, hogy dízsorützet adjon. A zsinat résztvevői a saját templomaikban tartották meg istentiszteleteiket, a zsinat megnyitóját ugyanis teljes egészében világi jellegűnek szánták. Amikor a császár a nagy mágussal és kíséretével együtt bevonult, és a zenekar rázendített az „egységes emberiség indulójára”, mely egyúttal nemzetközi császári himnusz volt, a zsinat összes résztvevője felállt, s kalaplengetve háromszor hangosan felkiáltott: „Vivát! Hurrá! Hoch!” A császár megállt a trón mellett, s karját fenséges kegyességgel előrenyújtva, kellemes, zengő hangon megszólalt: „Minden irányzathoz tartozó keresztények! Szeretett alattvalóim és testvéreim! Uralkodásom kezdetétől fogva, melyet a Mindenható oly csodás és dicsőséges dolgokkal áldott meg, egyszer sem volt okom rá, hogy elégedetlen legyek veletek; mindig teljesítettétek hit és lelkiismeret diktálta kötelességeiteket. De nekem ez kevés. Irántatok érzett őszinte szeretetem, imádott testvérek, viszonzásra vágyik. Azt akarom, hogy ne kötelességérzetből, hanem szívbéli szeretettől indítva ismerjete el engem igazi vezéreknek minden dologban, melyre az emberiség érdekében vállalkozom. És most különös kegyet akarok gyakorolni veletek szemben azon kívül, amit mindenki számára megteszek. Keresztények, mivel tehetnétek boldoggá benneteket? Mit adjak nektek mint hitsorsosaimnak, testvéreimnek, s nem mint alattvalóimnak? Keresztények! Mondjátok meg nekem, mi az, ami számotokra legnagyobb érték a kereszténységben, hogy ebben az irányban fejtssem ki erőfeszítéseimet!”

Megállt és várt. A templomon tompa moraj futott végig. A zsinat tagjai összesűgtak. Péter pápa hevesen gesztikulálva magyarázott valamit a körülötte állóknak. Pauli professzor a fejét csóválta, és dühösen csettintett. János sztarec egy keleti püspök és egy kapucinus fölé hajolt, s igyekezett halkán rábeszélni őket valamire. A császár néhány percig várt, majd ugyanazon a szívélyes hangon fordult a zsinathoz, de ebben már alig észrevehető ironia bujkált: „Szeretve tisztelt keresztények! – mondta. – Megértem, milyen nehéz egyetlen, egyenes választ adnotok. Ebben is segíteni szeretnék nektek. Balszerencsésekre, emberemlékezet óta irányzatokra és pártokra bomolva léteztek, úgyhogy talán már nincs olyan közös tárgy, mely összekötne benneteket. De ha nem is tudtok egymással megegyezni, remélem,

összes pártotok elismeri, hogy mindnyájatokat egyformán szeretem és mindegyiktek igaz törekvését egyforma készséggel kielégítem. Szeretve tisztelt keresztények! Tudom, hogy közületek sokan, s nem is az utolsók, úgy vélik: a kereszténység legfőbb értéke a törvényes képviselőknél kijáró *szellemi tekintély* – amelyet természetesen nem saját hasznuk, hanem a közjó érdekében élvezhetnek –, mivel ezen a tekintélyen alapul az igaz egyházi rend és a mindenki számára szükséges erkölcsi fegyelem. Szeretve tisztelt katolikus testvérek! Mélyen megértem nézeteteket, s leghőbb vágyam, hogy államomat lelki vezetőitök tekintélyére alapozzam! S hogy ne gondoljátok, csupán hízelgek és üres szavakat mondok, uralkodói akaratunknak megfelelően kinyilvánítjuk, hogy a római pápa, az összes katolikusok legfőbb püspöke ezennel visszakerül Rómában levő trónusára, s egyúttal visszakapja az e ranggal és méltósággal járó összes korábbi jogát és kiváltságát, bármikor nyerte is el ezeket, Nagy Konstantin császártól-e vagy utódaitól. Tőletek pedig, katolikus testvérek, csak azt kérem cserébe, hogy szívetek mélyéből ismerjétek el egyetlen pártfogótok és oltalmazótok gyanánt. Aki ezzel őszintén és tiszta szívből egyetért, jöjjön ide hozzám!” És az emelvényen levő üres helyekre mutatott. „Gratias agimus! Domine! salvum fac magnum imperatorem!”⁵ – hangzott fel az örömteli kiáltás, miközben már vonult is föl az emelvényre a katolikus egyház majd minden fejedelme, bíborosa és püspöke, a hívő világiak zöme és a szerzetesek több mint fele, s miután mélyen a császár felé hajoltak, elfoglalták karosszékeiket. Lent, a templom közepén azonban, egyenesen és mozdulatlanul, márványszoborként ült a helyén II. Péter pápa. Kísérői már mind az emelvényen voltak, ám a szerzetesek és a világiak lent maradt, megritkult tömege közelebb lépett hozzá, szoros gyűrűt vont köré, ahonnan visszafojtott suttogás hallatszott: „Non praevallebunt, non praevallebunt portae inferni”.⁶

A császár meglepődve pillantott a mozdulatlan pápára, majd újra felemelte hangját: „Szeretve tisztelt testvérek! Tudom én, hogy vannak köztetek olyanok is, akik számára a kereszténység legfőbb értéke a szent hagyomány, a régi hitvallások, régi énekek és imádságok, szentképek és szertartások. S valóban mi más lehetne ennél értékesebb a vallásos lélek számára? Tudjátok hát meg, szeretteim, hogy ma aláírtam egy rendeletet és ezzel bőséges pénzüsszeget juttattam a keresztény régészeti világmúzeuma számára, mely dicsőséges császárvárosunkban, Konstantinápolyban létesül, mégpedig azzal a céllal, hogy az ókeresztény, különösen pedig a keleti keresztény kor mindenféle emlékét összegyűjtse, tanulmányozza és őrizze. Tőletek azt kérem, válasszatok kebeletekből egy bizottságot, amelyik majd megtárgyalja velem, miféle intézkedéseket kell majd foganatosítani annak érdekében, hogy korunk életmódját, erkölceit és szokásait lehetőleg minél közelebb vigyük a szent pravoszláv egyház hagyományához és előírásaihoz! Pravoszláv testvérek! Akinek szívéhez közel áll ezen elhatározásom, aki örömet elismer engem igazi vezérének és fejedelmének, jöjjön fel ide!” És már vonult is ujjongva föl az emelvényre Kelet és Észak főpapjainak zöme, a volt óhitűek fele, a pravoszláv papok, szerzetesek és világiak több mint fele az ott büszkén trónoló katolikusokra sandítva. János sztarec azonban meg sem mozdult, csak hangosan sóhajtozott. Amikor erősen megritkult körülötte a tömeg, otthagya padját és átült, hogy közelebb legyen Péter pápához és köréhez. Követte a többi pravoszláv is, akik nem mentek az emelvényre. „Ismerek közöttetek olyanokat is, szeretve tisztelt keresztények – szólalt meg ismét a császár –, akik a

⁵ Köszönjük! Urunk! Éljen a nagy uralkodó!

⁶ A pokol kapui sem vesznek rajta diadalmat. (Máté 16,18)

kereszténységben az igazságba vetett személyes hitet és a Szentírás szabad kutatását tartják legfőbb értéknek. Nem is kell részleteznem, miként gondolkodom erről. Mint talán tudjátok, már kora ifjúságomban terjedelmes bibliakritikai értekezést írtam, ami akkoriban némi visszhangra is talált, és megalapozta későbbi hírnevemet. Minden biztonnal, a tübingeni egyetemnek is ez jutott eszébe, amikor a napokban teológiai díszdoktori oklevelet ajánlott fel nekem. Utasításomra azt válaszolják, hogy örömmel és hálás köszönettel elfogadom. Ma pedig, miután aláírtam a keresztény régészet múzeumának alapítólevelét, megalapítottam a Szabad Szentíráskutató Világintézetet is, ahol nem csupán a Szentírás összes lehetséges aspektusát fogják vizsgálni az összes lehetséges irányzat szerint, hanem az összes segédtudományt is művelhetik, s minderre évi másfél millió márkát irányoztam elő. Aki közületek helyesli e szándékomat, s aki tiszta szívvel el tud fogadni teljhatalmú vezérének, kérem, járuljon a teológia új doktora elé.” S a nagy ember enyhe grimasszal lebiggyesztette fenséges ajkát. A tudós teológusok több mint fele, kissé lassan és habozva ugyan, de megindult az emelvény felé. Mindnyájan visszaneztek Pauli professzorra, aki mintha odanőtt volna székéhez. Mélyen lehorgasztotta a fejét, meggörnyedt és összehúzta magát. Az emelvényen tartózkodó tudós teológusok zavarba jöttek, egyikük hirtelen legyintett egyet, s még a lépcsőig sem ment el, már ugrott is le, s bicegve futott Pauli professzorhoz és a mellette maradt kevesekhez. A professzor felemelte a fejét, bizonytalan mozdulattal felállt, megmaradt hitsorsosai kíséretében a megürült padok mellett elhaladva, odaült János sztarec és Péter pápa társaságához.

A zsinat nagy többsége – Kelet és Nyugat csaknem összes főpapjával együtt – az emelvényen volt. Csak a három csoport maradt lent, tagjai közelebb húzódtak egymáshoz, s János sztarec, Péter pápa és Pauli professzor köré tömörültek.

A császár letörten fordult hozzájuk: „Mit tehetnék még értetek? Különös emberek vagytok! Mit akartok tőlem? Nem tudom. Mondjátok meg ti, keresztények, ti, magatok! Testvéreitek és vezetőitek többsége faképnél hagyott, a nép elítélt: mi hát akkor számotokra a legfőbb érték a kereszténységben?”

János sztarec ekkor viaszfehéren felállt, és szelíden így válaszolt: „Hatalmas uralkodó! Számunkra maga Krisztus a legnagyobb érték a kereszténységben, minden Tőle ered, mert tudjuk, hogy Benne lakozik testileg az Istenség teljessége. Tőled is készséggel elfogadunk minden jót, uralkodó, de csak akkor, ha bőkezűen osztogató kezében Krisztus szent kezét ismerjük fel. Kérdésedre pedig, mit tehetsz értünk, így szól egyenes válaszuk: valld meg most itt, előttünk, hogy Jézus Krisztus az Isten Fia, aki testben jött el, feltámadt és újra el fog jönni – valld meg őt, és mi szeretettel fogadunk téged, mint az ő második, dicsőséges eljövételének igazi előhírnökét.” Elhallgatott, tekintetét a császár arcára szegezte, akit hirtelen rosszullét fogott el. Lelkében pokoli vihar támadt, mint amilyen azon a végzetes éjszakán. Belső egyensúlya teljesen fölborult, csak arra összpontosított, nehogy elveszítse az önuralom látszatát, s nehogy idejekorán elárulja magát. Emberfeletti erőfeszítésébe került, hogy vadállati üvöltéssel rá ne vesse rá magát a beszélőre, és menten szét ne tépje. Hirtelen ismerős, másvilági hangot hallott: „Hallgass, és ne félj semmitől!” Hallgatott. Csak kővé dermedt és elsötétült arca torzult el egészen, és szeme szikrát szórt.

Míg János sztarec beszélt, a nagy mágus ott ült hatalmas, a kardinális bíbort elrejtő, háromszínű köpenyébe burkolózva, s mintha - erős koncentrációtól szikrázó szemekkel, alig láthatóan mozgó ajkakkal - valami varázslatot hajtott volna végre a köpönyeg alatt. A templom nyitott ablakán keresztül látni lehetett, hogy hatalmas,

fekete felhő kerekedett, és máris minden sötétségbe borult. János sztarec le nem vette megdöbben és riadt tekintetét a szótlan császárról, majd rémületében hirtelen visszahőkölt, és hátrafordulva, fojtott hangon felkiáltott: „Gyermekeim! Az Antikrisztus!” Ugyanebben a percben fülsiketítő mennydörgés hallatszott, hatalmas gömbvillám csapott bele a templomba, s maga alá temette a sztarecet. Egy pillanatra mindenki megdermedt, s mire a keresztények magukhoz tértek kábulatukból, János sztarec már holtan hevert előttük.

A császár sápadtan, de nyugodtan fordult a gyülekezetéhez: „Láttátok Isten ítéletét. Én senki halálát nem kívántam, de mennyei atyám bosszút áll szeretett fiáért. Minden eldöntetett. Ki száll szembe a Mindenhatóval? Titkárok, írók! Az egyetemes keresztény zsinat, miután az égből alászálló tűz lesújtott az isteni fenség esztelen ellenségére, Róma és az egész földkerekség fenséges császárat egyhangúlag elismerte teljhatalmú vezérének és urának.” Hirtelen hangos, éles hang csattan föl a templomban: „Contradicitur!”⁷ II. Péter pápa állt fel, és bíborvörös arccal, dühtől remegve emelte pásztorbotját a császár felé. „A mi egyetlen Urunk Jézus Krisztus, az élő Isten Fia. Hogy te ki vagy, hallhattad. Ki innét, testvérgyilkos Káin! Ki veled innét, Sátán edénye! A krisztusi hatalomnál fogva én, Isten szolgáinak szolgája, örökre kiteszítalak téged, förtelmes pokolfajzat, Isten kertjéből, és átadlak szülednek, a Sátánnak! Anathéma, anathéma, anathéma!”

Míg beszélt, a nagy mágus nyugtalanul mocorgott a köpenyeg alatt, s amikor a mennybolt az utolsó anathémánál is hangosabban dördült meg, az utolsó pápa holtan rogyott össze. „Így pusztul el atyám kezétől összes ellenségem” – mondta a császár. „Pereant, pereant”⁸ – ordították a remegő egyházfők. A császár megfordult, s a nagy mágus vállára támaszkodva, egymásra zsúfolódó híveinek kíséretében az emelvény mögötti ajtóhoz vonult. A templomban csak a két holttest maradt, félelemtől félholt keresztények gyűrűjében. Egyedül Pauli professzor nem vesztette el a fejét. Sőt, az általános rémület mintha felkorbácsolta volna lelkierejét. Kívülről is megváltozott: fenséges és átszellemült alakot öltött. Határozott léptekkel ment fel az emelvényre, s az egyik üres államtitkári székbe ülve, fogott egy papírlapot és valamit írni kezdett rá. Amikor befejezte, felállt és fennhangon felolvasta: „Egyedüli Üdvözítőnk, Jézus Krisztus dicsőségére. Miután boldogságos János testvérünk, a keleti kereszténység elöljárója leleplezte a nagy csalót és Isten ellenségét s kimondta, hogy ő az Isten igéjében megjövendőlt, valódi Antikrisztus, boldogságos Péter atyánk pedig, a nyugati kereszténység elöljárója törvényesen és jog szerint örökre kiközösítette Isten egyházából, Isten egyházainak Jeruzsálemben összegyűlt egyetemes zsinata Krisztus e két, az igazságért megölt tanújának holtteste felett az alábbi határozatot hozza: minden kapcsolatot megszakít a kiközösített csalóval és utálatos csődületével, majd a sivatagba visszavonulva várja igazi Urunk, Jézus Krisztus elkerülhetetlen eljövételét.” A tömeg föllelkesült, és kiáltások hallatszottak: „Adveniat! Advenit cito! Komm, Herr, Jesu, komm! Jöjj el, Uram Jézus!”

„Az utolsó egyetemes zsinat eme első és utolsó okmányát egyhangúlag elfogadjuk s aláírásunkkal hitelesítjük” – olvasta Pauli professzor az utóiratot, majd magához intette a gyülekezetet. Mindnyájan felsiettek az emelvényre, és aláírták a szöveget. A szöveg végén nagybetűs gót írással ez volt olvasható: „Duorum defunctorum testium

⁷ A tiltakozás formája a katolikus egyház magasrangú tisztségviselői körében; megközelítőleg azt jelenti „ellenzem”.

⁸ Vesszen!

locum tenens Ernst Pauli⁹. „Most induljunk útnak utolsó szövetségünk e frigy szekrényével!” – mondta a két megboldogultra mutatva. A holttesteket hordágyra fektették. Lassan, latin, német és egyházi szláv énekeket énekelve indultak a keresztények a Harames-Serif kijárata felé. A menetet itt a császár követe, egy szakasz testőrt vezető tiszt kíséretében érkező államtitkár tartóztatta fel. A katonák megálltak a bejáratnál, az államtitkár pedig az emelvényre lépve fölolvasta „az isteni fenség parancsát”: „Hogy a keresztény népet észre térítsük és megóvjuk a gonosz szándékú emberektől, zavarkeltőktől és kísértőktől, úgy láttuk jónak, hogy a mennyei tűz két áldozatát, a két lázító hulláját közszemlére tesszük a Keresztény utcában (Haret-en-Naszara) e vallás – Krisztus Sírjának, valamint Feltámadásának nevezett – főtemploma bejáratánál, hogy mindenki meggyőződhessen haláluk valódiságáról. Makacs elvbarátaikat pedig, akik gonoszul visszautasítják minden jótéteményünket, és esztelenül behunyják szemüket az istenség e nyilvánvaló jelei előtt, irgalmunk és mennyei atyánk előtt értük gyakorolt oltalmunk folytán megmenekednek a megérdemelt mennybéli láng okozta haláltól, és megőrizhetik teljes szabadságukat – egyetlen, a közjó érdekeit szolgáló tilalom mellett: nem tartózkodhatnak a városokban és más lakott helyeken, nehogy megzavarják és kísértésbe ejtsék gonosz terveikkel az ártatlan és egyszerű lelkületű embereket.” Amikor befejezte, a tiszt jelére nyolc katona odalépett a holttesteket szállító hordágyakhoz. „Teljesedjék be, ami írva van!” – mondta Pauli professzor, s a keresztények szó nélkül átadták a hordágyakat a katonáknak, akik az északnyugati kapun távoztak, míg a keresztények az észak-keletin át vonultak ki sietősen a városból – az Olajfák hegye mellett, Jerikó felé haladva azon az úton, amelyet előzőleg csendőrök és két lovasezred tisztított meg a néptömegetől. A Jerikó melletti sivatagi domboknál elhatározták, hogy néhány napig várnak.

Másnap reggel ismerős keresztény zarándokok érkeztek Jeruzsálemből, és elbeszélések, mi történt a Sionon. Az udvari ebéd után a zsinat összes résztvevője hivatalos volt a (Salamon trónjának feltételezett helye mellett lévő) hatalmas trónterembe, ahol a császár a katolikus hierarchia képviselőihez fordulva bejelentette, hogy az egyház java érdekében nyilvánvalóan haladéktalanul meg kell választaniuk Péter apostol méltó utódját; hogy az adott körülmények folytán nem hajthatják végre a választási procedúra minden elemét; ám a császár mint az egész keresztény világ vezére és képviselője jelenlétével bőségesen kárpótol a rituális mulasztásokért; ezért ő az összes keresztény nevében azt tanácsolja a szent kollégiumnak, válasszák meg szeretett barátját és testvérét, Apolloniust, hogy bensőséges kapcsolatuk szilárd és megbonthatatlan szövetségben egyesítse az egyházat s az államot, mindkettő közös java érdekében. A szent kollégium a konklávé számára kiképezett külön szobába vonult, s másfél óra leforgása után az új pápával, Apolloniusszal az élén tért vissza. Amíg a választás zajlott, a császár szelíden, bölcsen és ékesszólóan gyözködte a pravoszláv és evangélikus képviselőket, hogy a keresztény történelem új, nagy korszakára való tekintettel, vessenek véget a régi vitáknak, s szavát adta, hogy Apollonius örökre meg tudja szüntetni a pápai hatalom összes történelmi visszaélését. A pravoszlávia és a protestantizmus képviselőit meggyőzte ez a beszéd, formába öntötték az egyházak egyesülésének okmányát, s amikor Apollonius a bíborosokkal együtt megjelent a palotában az egész gyülekezet örömjongása közepette, egy görög főpap és egy evangélikus lelkész át is nyújtotta neki az okiratot. „Accipio et approbo et

⁹ Két halál tanúja Ernst Pauli.

laetificatur cor meum”¹⁰ – mondotta Apollonius, s kézjegyével látta el a dokumentumot. „Én éppolyan igazi pravoszláv és igazi evangélikus vagyok, mint amilyen igazi katolikus” – tette hozzá, s jóakarátát jelezve, csókot váltott a göröggel és a némettel. Aztán odament a császárhoz, aki megölelte, s hosszan a karjai közt tartotta.

Ebben a pillanatban szikraeső kezdett hullani a palota s a templom minden zegzugában; egyre nőttek-növekedtek, csillogó, furcsa lényekké alakultak, majd eleddig sosem látott virágokként záporoztak alá, földöntúli illattal árasztva el a levegőt. Eleddig sohasem hallott hangszerek csendültek fel, elbűvölő hangjuk a lélek mélyébe hatolva, szívbe markolón zúdult alá, s láthatatlan énekesek angyali hangjai dicsőítették a menny és a föld új urait. Eközben szörnyű, földalatti moraj hangzott fel a középső palota északnyugati sarkában a *kubbet-el-arnah*, vagyis a *lelkek kupolája* alatt, ahol a mohamedán hagyomány szerint a pokol bejárata van. Amikor a gyülekezet a császár szólítására ebbe az irányba indult, mindnyájan tisztán hallották, amint számtalan vékony, átható – gyermeki vagy ördögi – hang ezt kiáltotta: „Eljött az idő engedjete bennünket, megmentőink, megmentőink!” De amikor Apollonius, a sziklához lapulva, ismeretlen nyelven háromszor kiáltott valamit lefelé, a hangok elnémultak, s megszűnt a földalatti moraj.

Eközben végeláthatatlan tömeg vette körül minden oldalról a Haram-es-Serifet. Az éj beálltával a császár s az új pápa a keleti lépcső tornácára vonult, mire „viharos lelkesedés” tört ki az emberekből. Apollonius nyájasan meghajolt minden irányba, miközben a bíboros diakónusok által odahozott hatalmas kosarakból pompás római gyertyákat, rakétákat és égő szökőkutakhoz hasonlatos tűzszerszámokat szedegetett elő s hajigált a levegőbe, melyek keze érintésére hol lángra lobbantak, hol foszforeszkálva gyöngyöztek, hol ragyogó szivárványként tündököltek, majd földet érve, tarka búcsúcédulákká változtak, melyek teljes és feltétel nélküli bocsánatot nyújtottak az összes múltbeli, jelenlegi és eljövendő bűnökre. A nép örömujjongása minden határt felülmúlt. Igaz, némelyek azt állították, hogy saját szemükkel látták, amint a búcsúcédulák förtelmes varangyosbékákká és kígyókká változtak. A többség azonban felajzottan vetette bele magát a napokon át tartó népünnepélybe, ahol a csodatevő új pápa oly különös és hihetetlen dolgokra vetemedett, hogy mindet elősorolni is felesleges.

Jerikó sivatagi magaslatainál ezalatt a keresztények buzgón böjtöltek és imádkoztak. A negyedik nap este, sötétedéskor, Pauli professzor kilenc társával együtt számráhaton és szekéren beosont Jeruzsálembe, és a Haram-es-Serif melletti mellékutcákon áthaladva kijutott a Haret-en-Naszarára, s odament a Feltámadás templomának bejáratához, ahol Péter pápa és János sztarec holtteste feküdt az utcaköveken. Az utca ilyenkor néptelen volt, az egész város kivonult a Haram-es-Serifhez. Az őrálló katonák mély álomba merülve aludtak. A kis csapat azt vette észre, hogy a testek nem indultak oszlásnak, sőt, meg sem merevedtek, és nem is nehezültek el. Hordágyakra tették s betakarták őket a magukkal hozott köpenyekkel, majd ugyanazokon a kerülő utakon visszatértek öveikhez. De amint letették a földre a hordágyakat, élet költözött az elhunytakba. Megmozdultak, igyekeztek ledobni magukról a rájuk csavart köpenyeket. Mindenki örömujjongás közepette rohant, hogy segítsen nekik: épen és sértetlenül állt talpra a két megelevenedett férfiú. „Nos, gyermekeim – szólt az életre kelt János sztarec –, mintha el sem váltunk volna. Most pedig azt mondom nektek: itt az idő, hogy beteljesítsük az utolsó imát, melyet Krisztus

¹⁰ Elfogadom, jóváhagyom és örvendezzen az én szívem.

a tanítványaiért mondott – hogy egyik legyenek, mint ahogy ő maga egy az Atyával. E krisztusi egyesülés érdekében hódoljunk, gyermekeim, szeretett testvérünknek, Péternek. Hadd legeltesse utolszor Krisztus juhait. Így legyen, testvér!” És megölelte Pétert. Akkor odalépett Pauli professzor: „Tu es Petrus!”¹¹, s a pápához fordult: „jetzt ist es ja gründlich erwiesen und ausser jedem Zweifel gesetzt”¹². És jobbával Péter kezét szorította meg, balját pedig János sztarecnek nyújtotta e szavak kíséretében: „So also, Väterchen, nun sind wir ja Eins in Christo.”¹³

Így teljesedett be az egyházak egyesülése a sötét éjszakában, az elhagyatott magaslaton. Az éjszakai sötétséget azonban hirtelen vakító fény ragyogta be, s megjelent az égen a nagy jel: a napba öltözött asszony, lába alatt a hold, fején a tizenkét csillagból álló korona. A jelenés egy ideig ott maradt az égen, majd méltóságteljesen dél felé indult. Péter pápa felvette pásztorbotját és örömmel kiáltott fel: „íme a zászlónk! Menjünk utána!” S elindult a látomás irányába, nyomában a két aggastyán és a keresztény nép, ment, ment Isten hegye, a Sínai felé...

(A felolvasás itt félbeszakadt.)

ÚRHÖLGY Miért nem folytatja?

Z. ÚR Nincs tovább a kézirat. Panszofij atyának már nem volt érkezése, hogy befejezze a történetet. Már nagybeteg volt, amikor nekem elmesélte, mivel akarta volna folytatni, „majd ha meggyógyul”. De nem gyógyult föl, s a történet vége így övele együtt a Danyiil kolostorba költözött.

ÚRHÖLGY Ha még emlékszik, mesélje el, amit mondott.

Z. ÚR Csak nagyvonalakban emlékszem a befejezésre. Miután a kereszténység lelki vezetői és képviselői az Arábiai sivatagba távoztak, ahová a világ minden tájáról tömegesen áradtak hozzá az igazság hű bajnokai, az új pápa akadálytalanul folytathatta a csak színleg keresztény Antikrisztus-hívők kísértését csodatevéseivel egyéb gyanús üzelmeivel. Bejelentette, hogy kulcsainak hatalmával fölnyitotta a föld és a síron túli világ ajtaját, s az élők és holtak, illetve az emberek és démonok társalgása valóban mindennapos jelenséggé vált, miközben a misztikus tévelyésnek és a démonolatriának új, példátlan ágai jelentek meg. Ám amikor a császár úgy érezte, hogy immár biztosan áll a vallás talaján, s a titkos „atyai” hang makacs sürgetésére, a legfőbb egyetemes istenség egyedül igazi földi megtestesítőjének nyilvánította magát, újabb vész támadt, mégpedig onnan, ahonnan nem is számítottak rá: fellázadtak a zsidók. Ettől a nemzetségtől, melynek lélekszáma akkoriban elérte a harminc milliót, egyáltalán nem állt távol az emberfeletti ember egyetemes diadalának előkészítése és betetőzése. Amikor székhelyét áttette Jeruzsálembe, titkon táplálva azt a zsidó körökben terjedő pletykát, mely szerint fő hivatása Izrael egyetemes uralmának megteremtése, a zsidók rögtön a Messiást látták benne, s átszellemült ragaszkodásuk nem ismert határt. De most föllázadtak, dühödten, bosszút lihegve hadakoztak. Ez a fordulat, mely kétségtelenül benne foglaltatik mind a Szentírásban, mind a hagyományban, Panszofij atya képzeletében talán túlságosan is leegyszerűsítve és realiztikusan jelent meg. Panszofij atya szerint az történt ugyanis, hogy a zsidók, akik a császárt vér szerinti, igazi izraelinek tartották, véletlenül rájöttek arra, hogy *nincs körülmetélve*. E fölfedezés napján az egész Jeruzsálem, másnap pedig az egész

¹¹ ...”te Péter vagy”... Máté 16,18

¹² Ez most teljességgel bizonyított és semmi kétség nem férhet hozzá.

¹³ Atyácskám, így hát végre egyek vagyunk Krisztusban!

Palesztina lázadásban tört ki. S akik tegnap még határtalan és heves odaadással borultak le Izrael megváltója, az ígélet Messiása elé, most ugyanilyen határtalan és ugyanilyen heves gyűlölettel fordultak az álnok csaló, az arcátlan trónbitorló ellen. Az egész zsidóság egy emberként lázadt föl, s ellenségei csodálkozva tapasztalhatták, hogy Izraelt lelke mélyén nem számítás és Mammon bűvölete tartja fogva, hanem szívbéli érzés hatalma: a Messiásba vetett örök hitből fakadó remény és harag. A császár, aki nem számított ekkora robbanásra, önuralmát veszítve rendeletet adott ki, melyben az összes engedetlen zsidót és keresztényt halálra ítélte. Ezreket, tízezreket gyilkoltak le kíméletlenül: mindenkit, akinek már nem volt érkezése, hogy fegyvert ragadjon. Ám a milliós zsidó sereg hamar visszafoglalta Jeruzsálemet, s az Antikrisztust Haram-es-Serifbe szorította. A császárnak csupán a testőrség egy része állott rendelkezésére, ez azonban nem győzte túlerővel a nagyszámú ellenséget. Az uralkodó pápája varázserejének köszönhetően ki tudott surranni az ostromgyűrűn, s hamarosan ismét megjelent Szíriában különböző pogány törzsekből verbuvált, számlálhatatlanul nagy serege élén. A zsidók a siker legkisebb reménye nélkül szálltak vele szembe. Ám alig csaptak össze a két hadsereg éllovasai, hihetetlen erejű földrengés rázta meg a vidéket, s a Holt-tenger alatt, melynek partjain a császári seregek állomásoztak, hatalmas vulkáni kráter támadt, s a belőle előtörő tűzfolyam óriási lángtengerré terebélyesedve, elnyelte a császárt és számtalan hadait, elválthatatlan pápájával, Apolloniusszal együtt, akinek ezúttal már semmiféle mágia nem segített.

A zsidók eközben vágattak Jeruzsálembe, félelemtől és rettegéstől üzve könyörögtek megmentésért Izrael Istenéhez. Amikor a szent város szemük elé tárult, a mennyboltot hatalmas villám hasította ketté keletől nyugatig, s ott állt előttük Krisztus, uralkodói palástjában, kezén pedig ott a keresztre feszítés, a szög fekélyes nyoma.

Sínaitól Sionig ért a János és Péter vezette keresztények vonuló csapata, s menet közben újabb és újabb diadalittas tömegek csatlakoztak hozzájuk: az Antikrisztus által halálra ítélt zsidók és keresztények hada. Életre keltek, s Krisztussal együtt megkezdték ezeréves uralmukat.

Ezzel Panszofij atya befejezte elbeszélését, melynek tárgya nem a világmindenség általános katasztrófája, hanem csupán korunk történelmének végkifejlete volt: az Antikrisztus megjelenése, diadala és bukása.

POLITIKUS ÉS ön úgy gondolja, már közel ez a végkifejlet?

Z. ÚR Sok üres fecsegés és sok hűhó van még addig hátra, a réges rég megírt dráma befejezését azonban immár sem a nézők, sem a színészek nem változtathatják meg.

ÚRHÖLGY De végül is mi az értelme ennek a drámának? Nem egészen értem, miért gyűlöli az ön Antikrisztusa annyira Istent, miközben ő maga lényegében nem rossz, hanem jó?

Z. ÚR Épp az a baj, hogy nem lényegében jó. Ez az egész dolog veleje. Visszavonom korábbi szavaimat, miszerint az Antikrisztust nem lehet közmondásokkal elintézni, hisz van egy, nem is különösebben bonyolult mondás, ami rá illik: „Nem mind arany, ami fénylik.” Hiába ugyanis, hogy az Antikrisztus oly bőkezűen osztogatja hamis jóságát, ha tényleges hatalma közben egy szikrányi nincs.

TÁBORNOK De ne feledje, mi történik, miközben e történelmi dráma végén a függöny legördül: háború dül, már folyik is a két sereg ütközete! S ezzel

beszélgetésünk is visszakanyarodott a kezdethez. Nos, hogy tetszik, hercegem?... Te jó ég, eltűnt a herceg!

POLITIKUS Nem vették észre? Épp annál a patetikus helynél távozott nesztelenül, amikor János sztarc sarokba szorította az Antikrisztust. Akkor nem akartam félbe szakítani a fölolvast, utána pedig kiment a fejemből, hogy szóljak.

TÁBORNOK Elmenekült. Istenem, másodszor is elmenekült. Nem bírta az újabb megpróbáltatást. Pedig mennyire küszködött magával! Uram, Isten, mennyire küszködött...

Kiss Ilona fordítása